

ТЕМА: VII ГОЛОВНА ПІДГРУПА ПСЕ (ГАЛОГЕНИ)

- 1. Загальна характеристика галогенів*
- 2. Хлор. Загальна характеристика елемента*
- 3. Хімічні властивості та одержання хлору*
  - 4. Сполуки Хлору з Гідрогеном*
  - 5. Оксигеновмісні сполуки Хлору*
  - 6. Флуор, Бром, Йод*
- 7. Застосування галогенів та їх сполук*

СЬОМА ГОЛОВНА ПІДГРУПА ПЕРІОДИЧНОЇ СИСТЕМИ

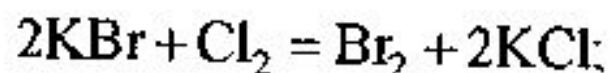
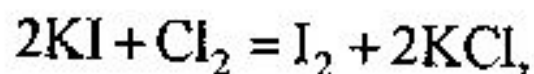
Елементи сьомої головної підгрупи (галогени)

Елементи Символи	Фтор F	Хлор Cl	Бром Br	Йод I
Атомна маса	18,998	35,45	79,91	126,9
Густина ρ , г/см ³	1,51 (при температурі кипіння)	1,57 (при температурі кипіння)	3,14	4,94
Температура плавління (т.пл.), °C	-220	-101	-7	114
Температура кипіння (т.кип.), °C	-188	-34	59	185
Колір при кімнатній температурі	Зелено-жовтий	Жовто-зелений	Червоний	Синьо-червоний
Колір в газуватому стані	Зелено-жовтий	Жовто-зелений	Червоний	Фіолетовий
Електронегативність	4,0	3,0	2,8	2,5
Ступінь окиснення в сполука	-1	+7 +5 +4 +3 +1 -1	+5 +1 -1	+7 +5 +4 +1 -1
Валентність по відношенню до Гідрогену	I	I	I	I
Вища валентність по відношенню до Оксигену	I	VII	V	VII
Реакція з металами	← Полегшується →			
Реакція з Оксигеном	← Полегшується →			

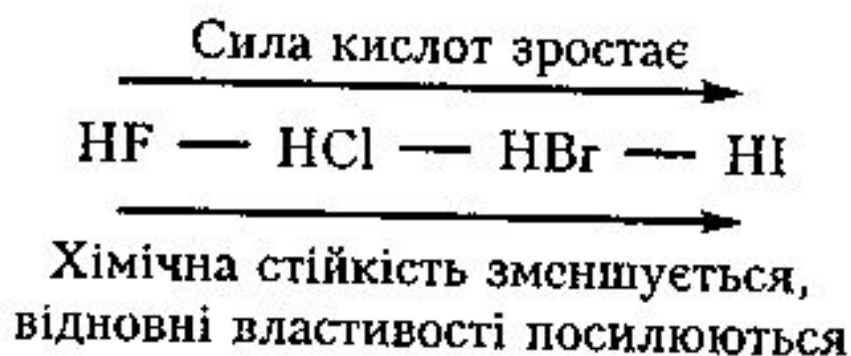
VII ГОЛОВНА ПІДГРУПА ПСЕ (ГАЛОГЕНІВ). ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЛОГЕНІВ.

- виявляють виражені неметалічні властивості, тобто легко приєднують електрони;
- у вільному стані утворюють прості речовини, молекули яких складаються з двох атомів F_2 , Cl_2 , Br_2 , I_2 ;
- електронегативність у ряді $F-Cl-Br-I$ зменшується, Флуор має найбільше значення електронегативності (за Полінгом вона дорівнює 4,0) і тому у нього найбільше виражені неметалічні властивості;
- зі збільшенням заряду ядра Z у ряді $F-Cl-Br-I$ радіуси атомів зростають (від 0,07 до 0,13 нм), енергія йонізації зменшується (від 17,4 до 10,45 еВ), посилюється забарвлення галогенів (від жовто-зеленого до фіолетового), підвищується їх густина (від 1,1 до 1,94 г/см³), температура плавлення і кипіння;

- реакційна здатність галогенів у ряді $F_2 - Cl_2 - Br_2 - I_2$ знижується, тому більш активний галоген може заміщувати менш активний у сполуках, наприклад:

- сполуки галогенів з Гідрогеном у водних розчинах є кислотами;
- у ряді галогеноводневих кислот властивості змінюються так:

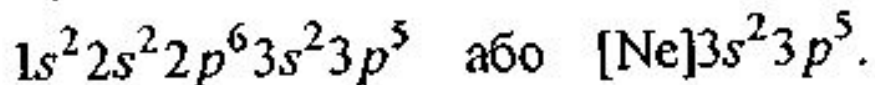

ХЛОР (Cl)

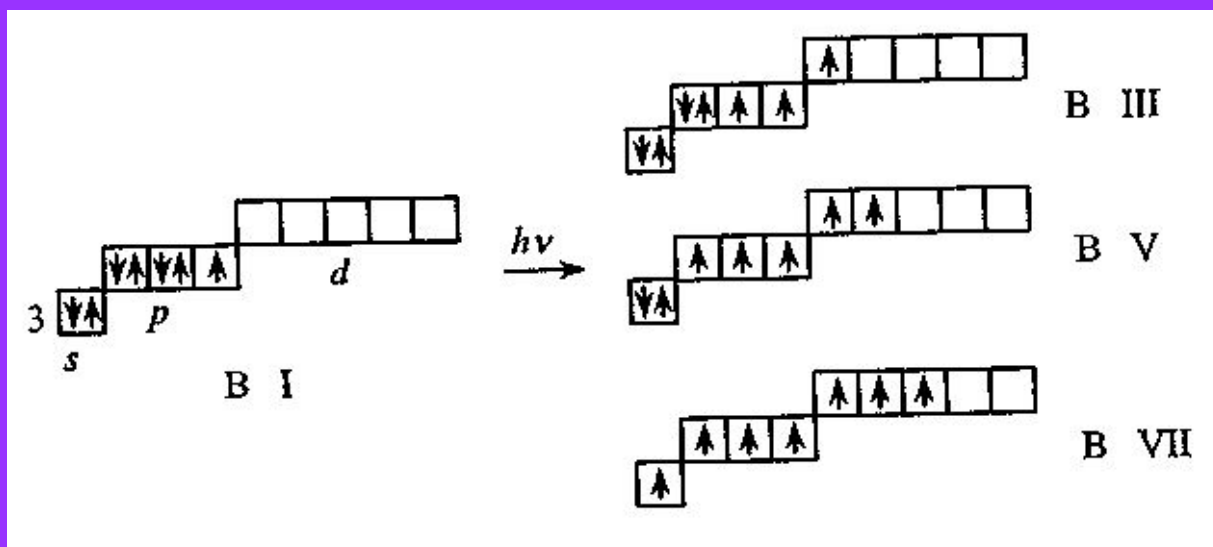
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТА

Хлор — хімічний елемент VII групи, головної підгрупи, 3-го періоду, $Z = 17$, $A_r = 35,5$, типовий неметал, p -елемент. Відкритий шведським хіміком Л. Шееле у 1774 році. Назва елемента походить від грец. слова „жовто-зелений“.

Електронна конфігурація:

Електронно-графічна схема:

Ступені окиснення

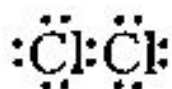
-1	0	+1	+3	+5	+7
HCl, PCl ₅	Cl ₂	Cl ₂ O, HClO	ClF ₃ , HClO ₂	HClO ₃ , KClO ₃	Cl ₂ O ₇ , KClO ₄

Ізотопи. У природних сполуках перебуває у вигляді двох ізотопів ³⁵Cl (75,53 %) і ³⁷Cl (24,47 %), п'ять радіоактивних ізотопів було добуто штучно.

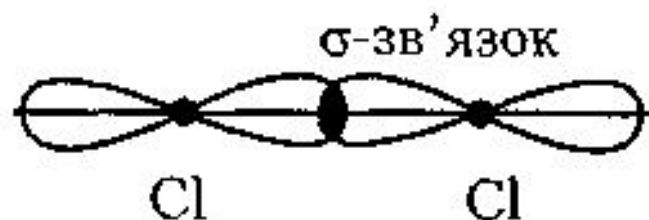
Як видно з наведених вище електронно-графічних формул, атом Хлору в стаціонарному стані має один неспарений електрон і тому утворює двохатомну молекулу Cl_2 .

Графічна формула: $\text{Cl}-\text{Cl}$

Електронна формула:

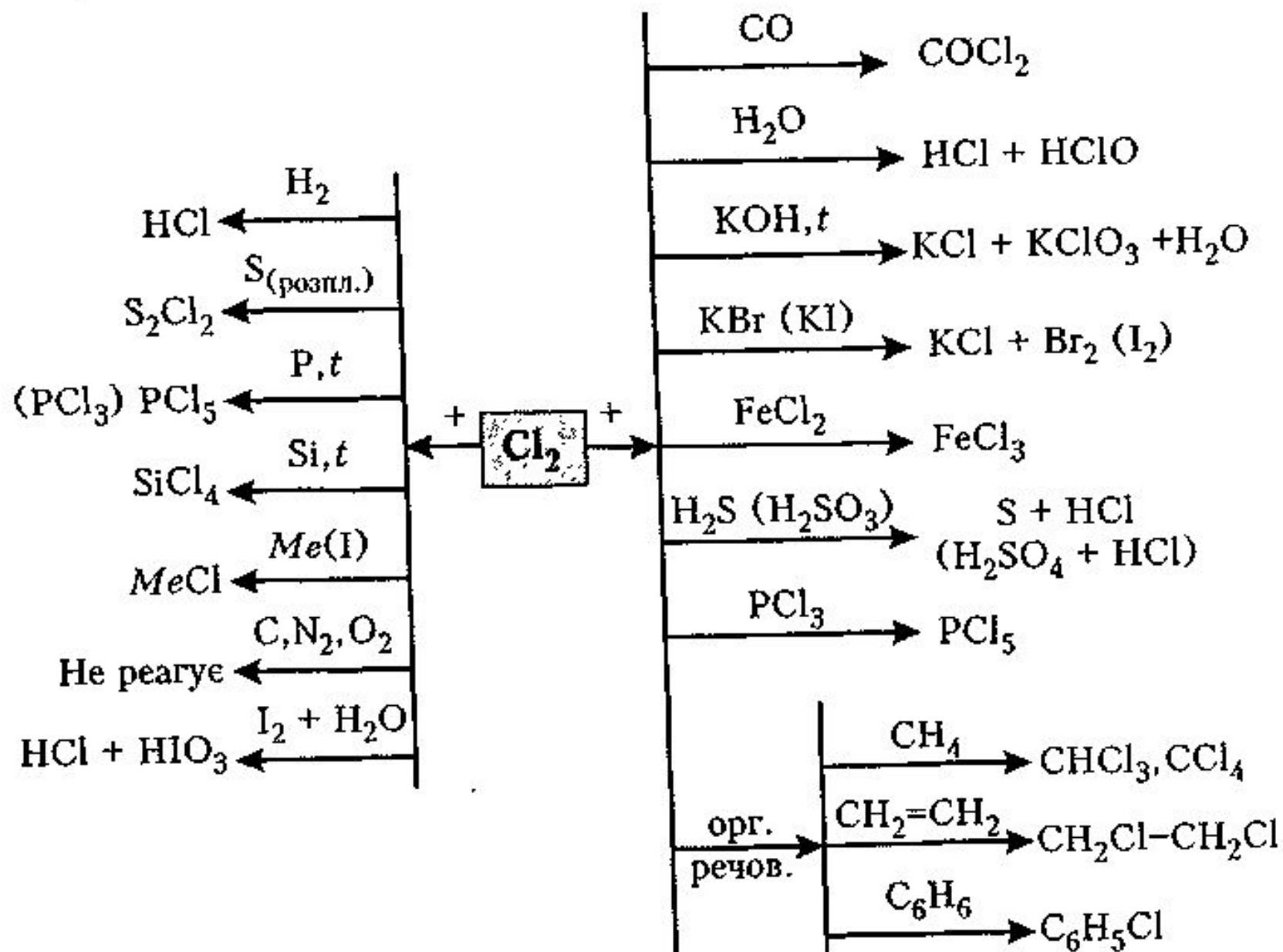
Будова молекули. p -Орбіталі, на яких містяться два неспарені електрони, перекриваються, утворюючи σ -ковалентний зв'язок:

Молекула має лінійну форму, неполярна.

З простими речовинами

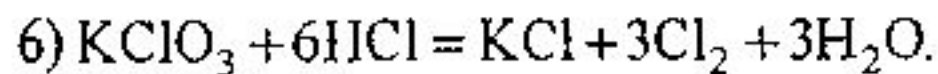
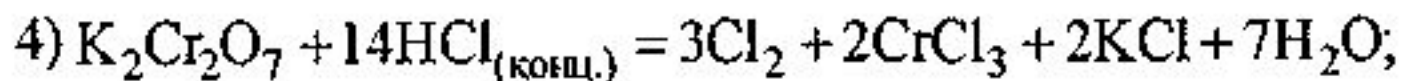
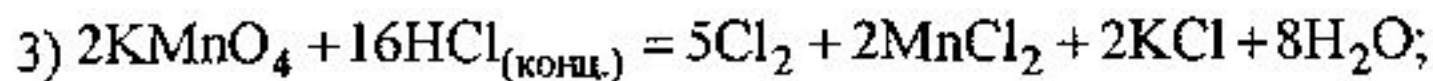
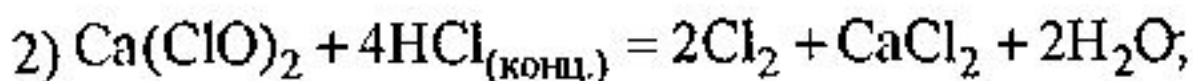
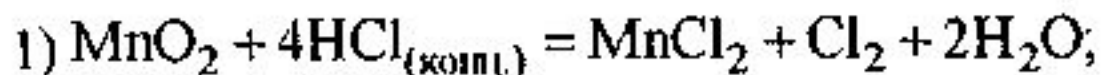
Зі складними речовинами

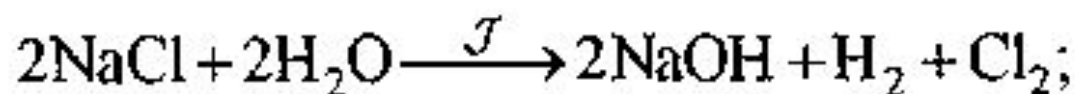
Одержання:

а) у лабораторії:

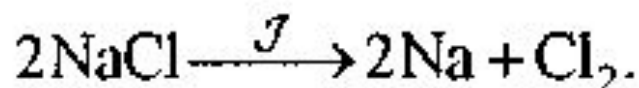

б) у промисловості:

1) електролізом концентрованого водного розчину NaCl

2) електролізом хлориду натрію у розплаві

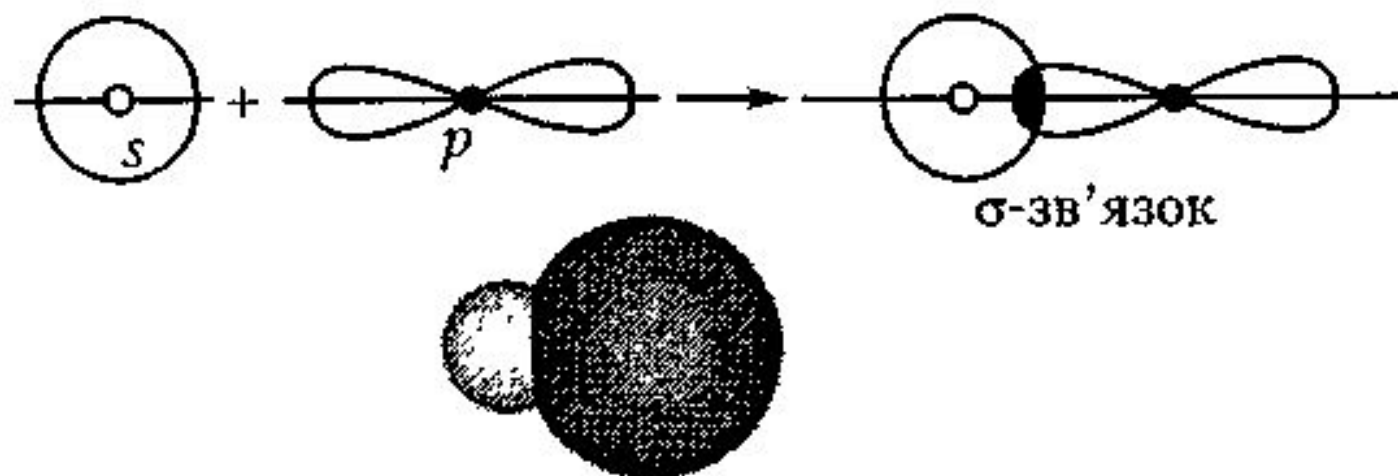

Гідроген хлорид (хлороводень)

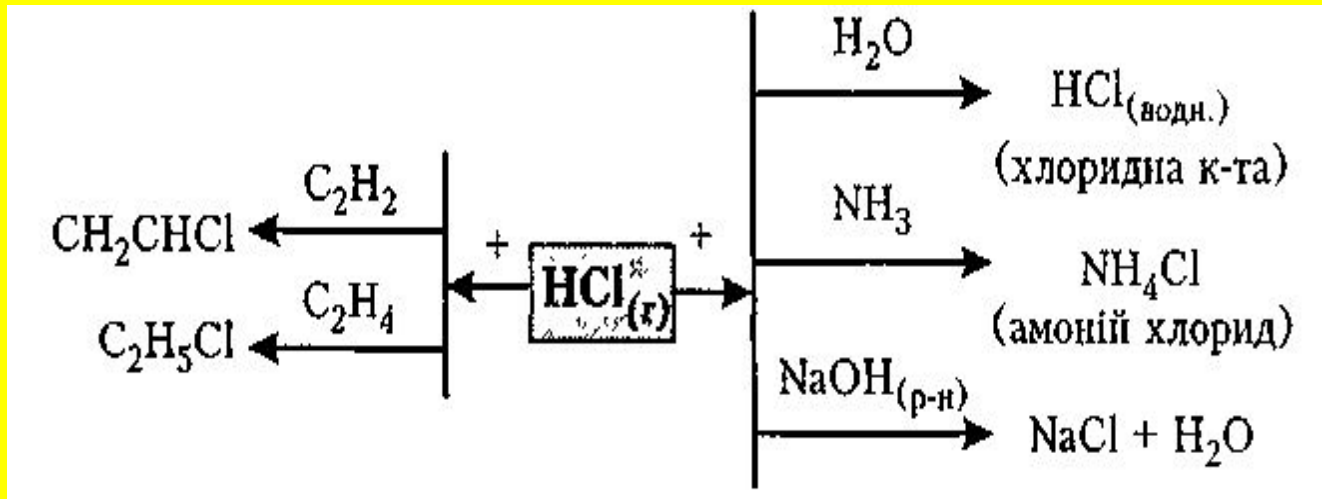
Графічна формула: H—Cl

Електронна формула: $\text{H}:\ddot{\text{Cl}}:$

Будова молекули. Лінійна форма, зв'язок σ -ковалентний, полярний ($\mu = 1,07\text{D}$).

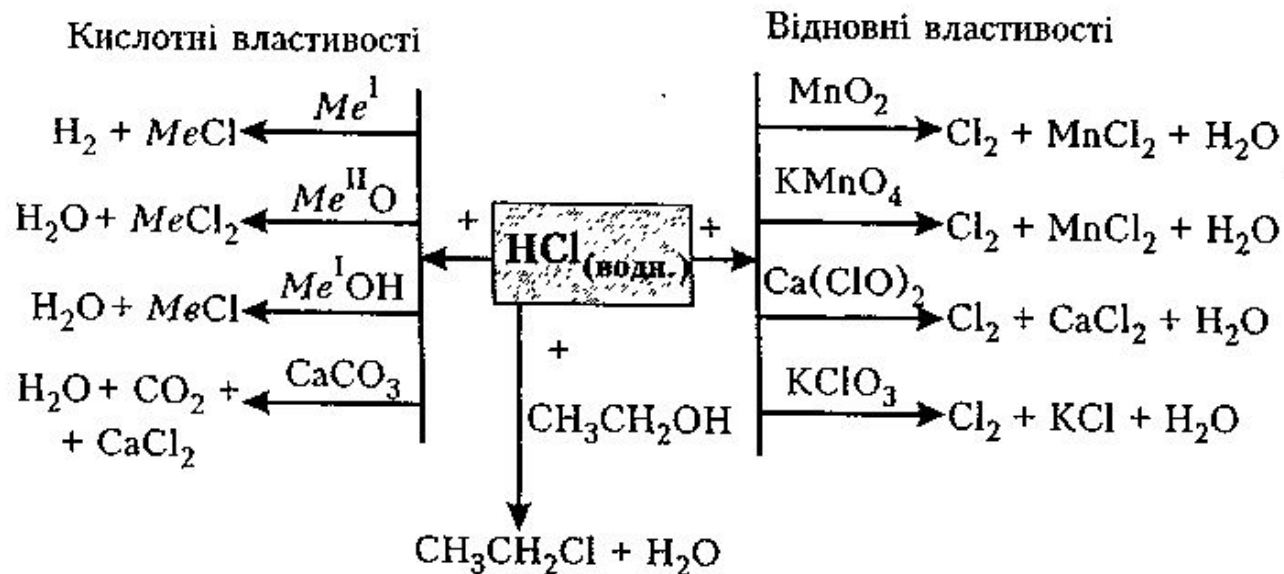

ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ

В ОВР концентрована хлоридна кислота виявляє відновні властивості, належить до кислот-неокисників.

Розчин хлороводню у воді називають хлоридною (соляною) кислотою.

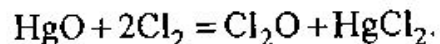

ОКСИГЕНОВМІСНІ СПОЛУКИ ХЛОРУ

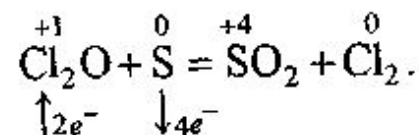
Оксид хлору(I) Cl_2O

Хімічні властивості

Одержання:

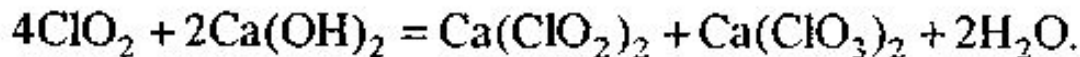
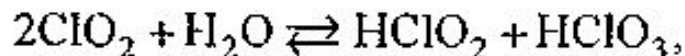

В ОВР виявляє властивості окисника

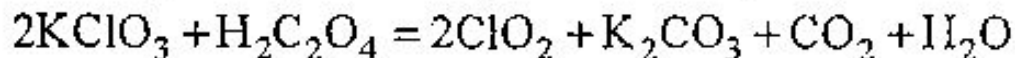

Оксид хлору(IV) ClO_2

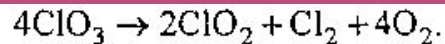
Хімічні властивості. ClO_2 — це змішаний оксид, який є ангідридом двох кислот:

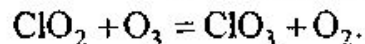
Одержання. При нагріванні суміші KClO_3 і щавлевої кислоти

Оксид хлору(VI) ClO_3

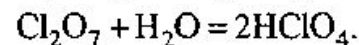

Одержання. Окиснюють оксид хлору(IV) озonom

Оксид хлору(VII) Cl_2O_7

При розчиненні у воді утворює перхлоратну кислоту HClO_4

ОКСИГЕНОВМІСНІ КИСЛОТИ ХЛОРУ ТА ЇХ СОЛІ

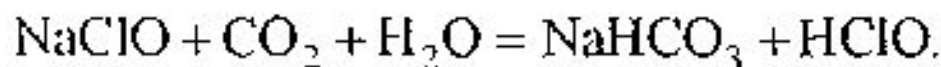
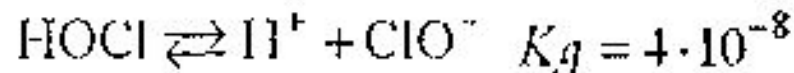
Відомо чотири оксигеновмісні кислоти, що містять Хлор

Кислоти		Солі	
Формула	Назва к-ти	Формула	Назва
HClO	Гіпохлоритна, хлоратна(I)	KClO	Калій гіпохлорит, хлорат(I) калію
HClO_2	Хлоритна, хлоратна(III)	KClO_2	Калій хлорит, хлорат(III) калію
HClO_3	Хлоратна, хлоратна(V)	KClO_3	Калій хлорат, хлорат(V) калію
HClO_4	Перхлоратна, хлоратна(VII)	KClO_4	Калій перхлорат, хлорат(VII) калію

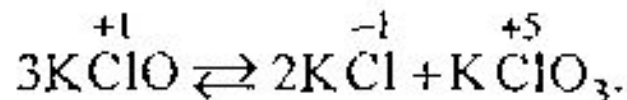
Гіпохлоритна кислота HClO і гіпохлорити

Гіпохлоритна кислота існує тільки в розбавленому водному розчині.

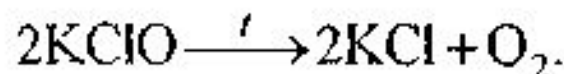
Належить до слабких кислот, дещо слабкіша за карбонатну:

Солі цієї кислоти (гіпохлорити) – стійкі сполуки, здатні до реакції диспропорціонування

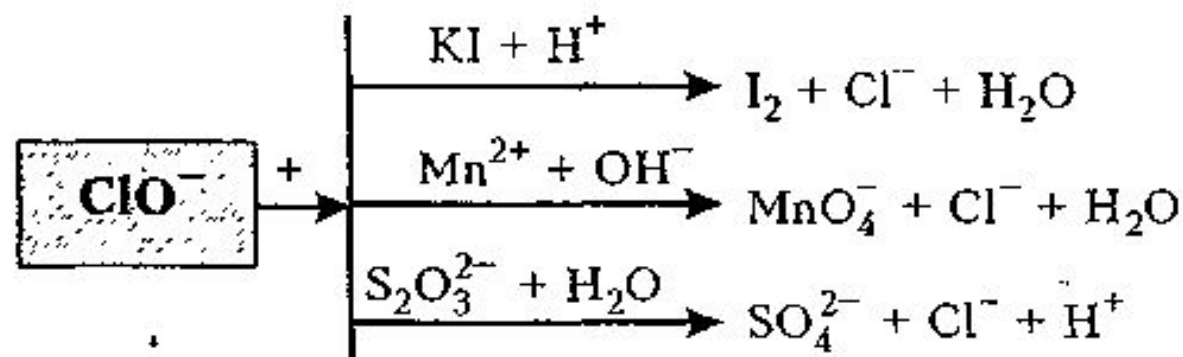

При нагріванні розкладаються з виділенням кисню

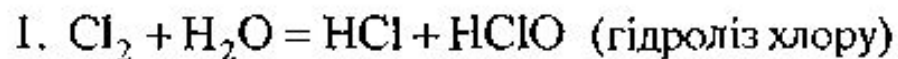

Гіпохлорит-іон ClO^-

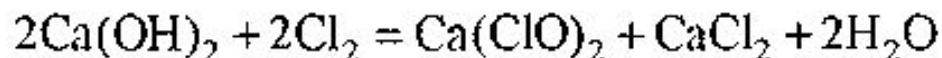
Як кислота, так і її солі — сильні окисники за рахунок йона ClO^- .

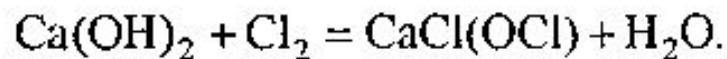
Одержання:

Застосування. Гіпохлорити використовують як відбілюючі засоби, найбільше значення має хлорне вапно CaOCl_2 або $\text{CaCl}(\text{OCl})$. Його одержують при взаємодії хлору з гашеним вапном за рівнянням:

або

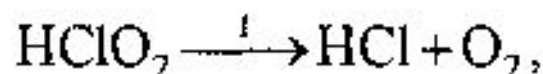

Хлорне вапно використовують як відбілюючий та дезинфікуючий засіб.

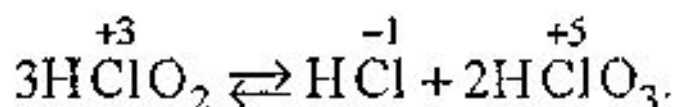
Хлоритна кислота HClO_2 і хлорити Me ClO_2

Хлорит-іон ClO_2^- має таку будову:

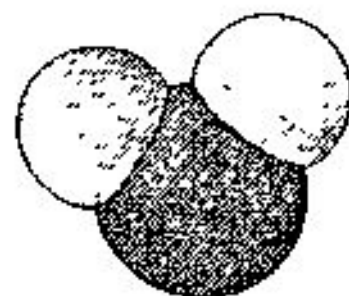
Кислота HClO_2 існує лише в розбавлених розчинах, оскільки вона дуже нестійка

легко диспропорціонує

Хлорит натрію NaClO_2 використовують як відбілювач.

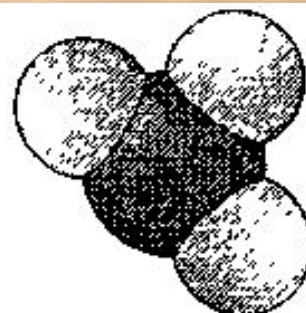

Хлорит-іон ClO_2^-

Хлоратна кислота HClO_3 і хлорати Me ClO_3

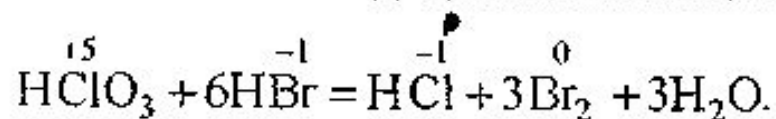
Хлорат-іон ClO_3^- має таку будову:

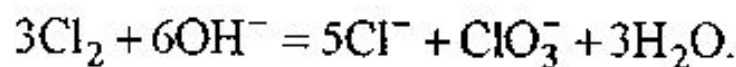
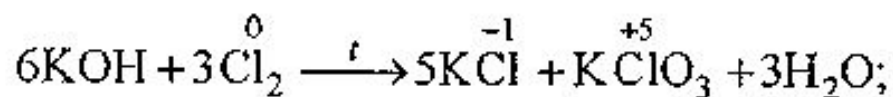
Хлорат-іон ClO_3^-

HClO_3 — сильна кислота, у водному розчині стійка.

Виявляє сильні окисаційні властивості:

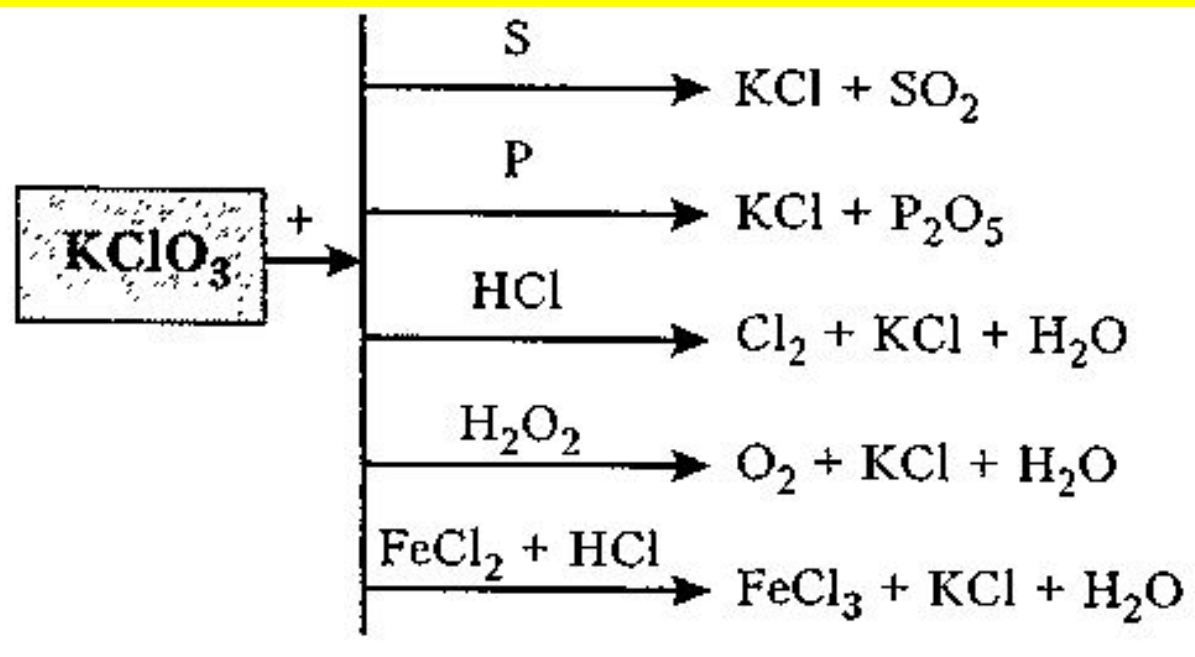
Із похідних найбільше значення має бертолетова сіль KClO_3 , яку одержують пропусканням хлору крізь гарячий розчин лугу:

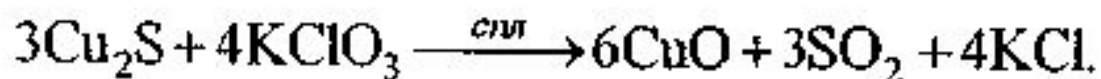
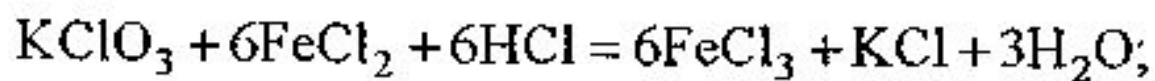
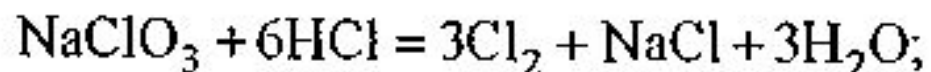
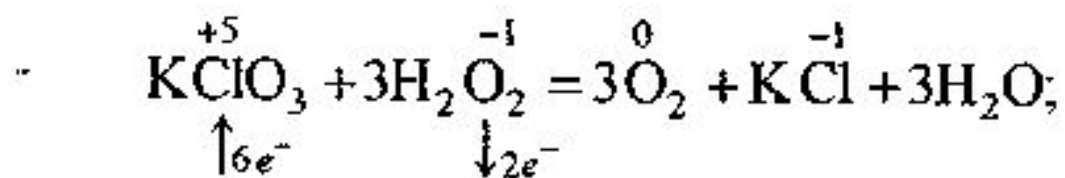
Термічне розкладання: $2\text{KClO}_3 \xrightarrow{t, \text{Kl}} 2\text{KCl} + 3\text{O}_2$.

Диспропорціонування: $4\text{KClO}_3 \xrightarrow{t} 3\text{KClO}_4 + \text{KCl}$.

Хлорати — сильні окисники, при розтиранні з сіркою вибухають.

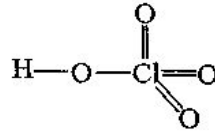

Приклади ОВР за участю хлоратів:

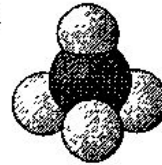

Перхлоратна кислота HClO_4 і перхлорати Me ClO_4

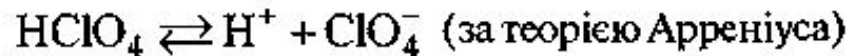
Структурна формула:

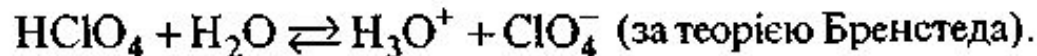
Йон ClO_4^- має тетраедричну будову:

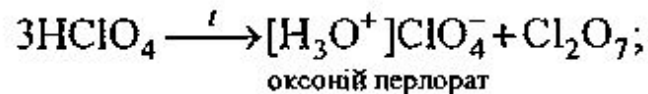
Хімічні властивості. Перхлоратна кислота — одна з найсильніших кислот, легко дисоціює:

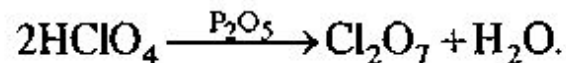
або

Це найстійкіша сполука серед оксигеновмісних сполук Хлору. Безводна кислота при нагріванні, струшуванні або при сполученні з відновником розкладається з вибухом:

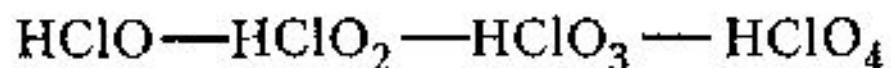
При дії водовіднімаючих засобів утворюється її ангідрид Cl_2O_7

Перхлорна кислота є слабкішим окисником, ніж хлоратна, а у розбавлених розчинах окисдаційних властивостей не виявляє.

Для порівняння зміну окисдаційних властивостей і сили окисгеновмісних кислот Хлору наведено на схемі:

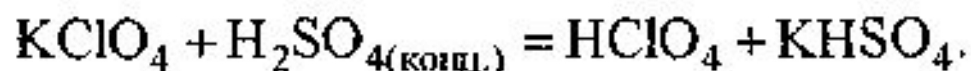
Підвищення стійкості і сили кислот →

←

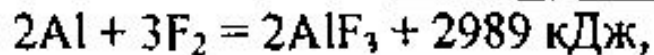
Посилення окисдаційних властивостей

Одержання. Дія сильних кислот на перхлорати

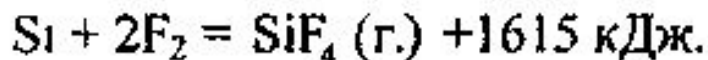
ФЛУОР, БРОМ, ЙОД

Флуор F_2 – найактивніший галоген. Він взаємодіє з багатьма металами, з виділенням великої кількості енергії.

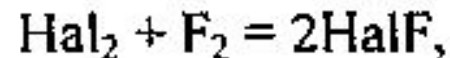

Без нагрівання Флуор реагує з багатьма неметалами

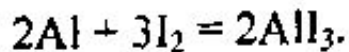
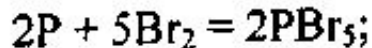
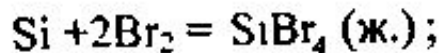
(H_2, S, C, Si, P)

Флуор інтенсивно реагує з іншими галогенами: де $Hal=Cl, Br, I$, у сполуках $HalF$ ступінь окиснення хлору, бром, йоду = +1

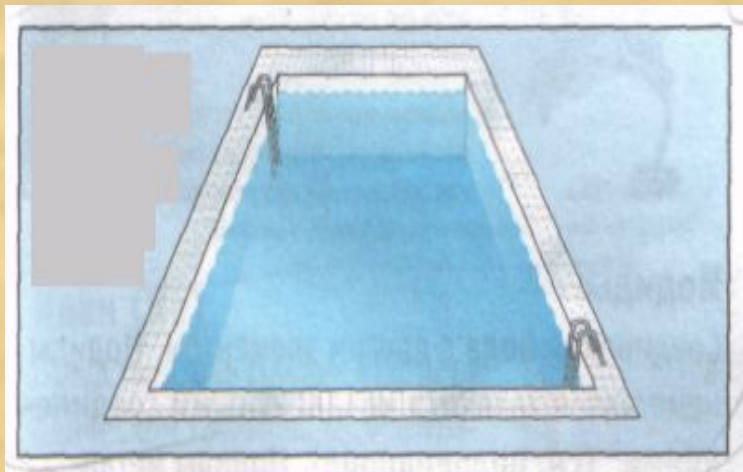
Бром Br_2 і Йод I_2 також активні у реакціях з металами і неметалами.

Реакції бром і йоду з воднем оборотні, тому не використовуються для практичного одержання HJ та HBr

ЗАСТОСУВАННЯ ГАЛОГЕНІВ ТА ЇХ СПОЛУК

Сіль	Застосування
NaCl (кухонна сіль)	Необхідний продукт для життєдіяльності організму; використовують у харчовій промисловості та медицині, а також для добування хлору, соди кальцинованої та для виготовлення мила і фарбування тканин
KCl	Мінеральне добриво, сировина для одержання їдкового калі та інших солей Калію
CaCl ₂	Використовують для висушування газів і органічних речовин, у медицині — як кровозупинний, протизапальний засіб та при алергіях
ZnCl ₂	Для оброблення дерев'яних предметів з метою запобігання їх загнивання; для травлення металів
BaCl ₂	Отрутохімікат, який застосовують для боротьби з шкідниками сільського господарства
HgCl ₂ (сулема)	Дуже отруйна речовина, використовують у медицині як дезинфікуючий засіб
Hg ₂ Cl ₂ (каломель)	У електрохімії для виготовлення електродів та в медицині при шкірних захворюваннях (у вигляді мазей і присипок)
AgCl	У фотографічній промисловості (виготовлення деяких сортів світлочутливих плівок)

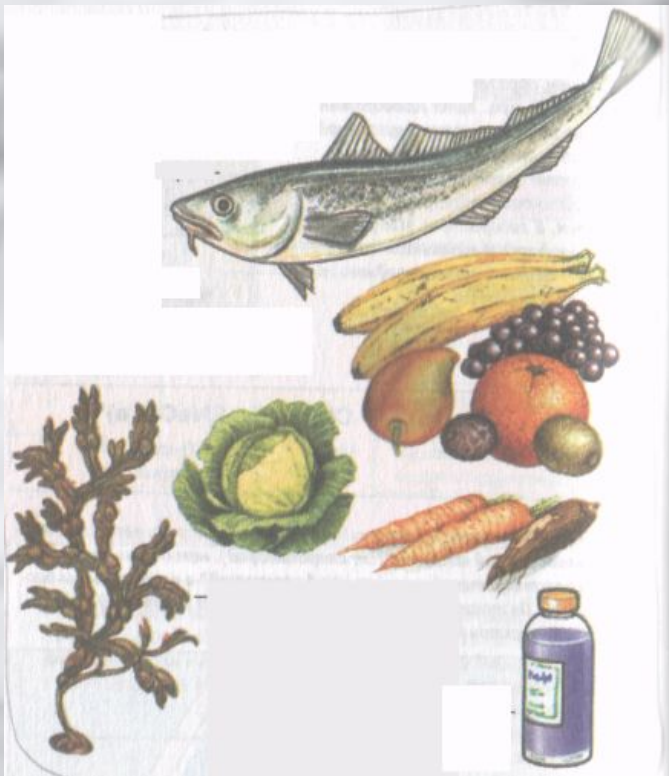

Хлор має багато застосувань. Він застосовується у виробництві хлороводневої кислоти, деяких органічних розчинників, а також як бактерицид у басейнах. Він також застосовується як бактерицид у питній воді і дезінфектантах. Хлор вбиває мікроби які виявляються в басейнах.

Деякі фториди (неорганічні сполуки фтору) додають до зубної пасти, а у деяких країнах у питну воду для профілактики карієсу.

Сковорідки покривають тефлоном, так як це запобігає пригоранню.

*Настійка йоду
(йод розчинений
в етанолі)
застосовується
як антисептик
при пораненні.*

*Морські
водорості
містять до
0,5% йоду
(на вагу).*

Основними харчовими джерелами йоду є морепродукти, жир із печінки тріски, фрукти і овочі. Частина кухонної солі йодується. Нестача йоду в їжі призводить до того, що щитовидна залоза не може виробляти достатньо гормону тироксину. Тироксин потрібен для регулювання обміну речовин в організмі. Люди з нестачею тироксину хворіють зобом.

**Хлорат
натрію**

*Біла кристалічна
тверда речовина, що
утворюється при
додавання хлору до
теплого
концентрованого
розчину гідроксиду
натрію, а також при
нагріванні гіпохлориту
натрію. Хлорат натрію
знищує бур'яни.*

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Романова Н.В. Загальна та неорганічна хімія: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1998. – 480 с.***
- 2. Карнаухов О.І., Мельничук Д.О., Чеботько К.О., Копілевич В.А. Загальна та біонеорганічна хімія. Вінниця: Нова книга, 2003. – С. 367-398.***